

Panevėžio gimnazija vokiečių okupacijos metu

(Keletas atsiminimų)

Muzikas Vl. Paulauskas, kurio atsiminimus čia dedame, yra daug nusipelnęs mūsų tautos žadinimo ir auklėjimo darbe, ypač daina ir muzika. Jis ir dabar nepavaduojamas šitame darbe, o aprašomuoju metu ypatingai daug nusipelnė mūsų mokyklai.

Redakcija.

Vokiečiai Panevėžį užėmė 1915 m. liepos m. pirmomis dienomis. Nors beveik trečdalis Panevėžio buvo išdeges, visas maistas, gyvuliai, javai, pašaras buvo išgrobta vienos ar kitos kariuomenės, tačiau aktyvesnioji lietuvių inteligentija ir tokiose sąlygose susirūpino kultūros sritimi. Jau tų pačių metų rudenį ji išrūpino iš vokiečių valdžios leidimą atidaryti Panevėžyje gimnaziją ir suaugusiesiems kursus, kurių tikslas buvo ruošti pradž. mokykloms mokytojus. Be to, buvo įsteigtos dvi pradžios mokyklos mieste ir keliolika plačioje apylinkėje. Pagaliau 1918 m. pabaigoje Panevėžyje buvo įsteigta bene pirmoji Lietuvoje muzikos mokykla. Visam tam organizaciniam darbu vadovavo Panevėžio Senosios bažnyčios klebonas kun. J. Stakauskas ir a. a. šv. Stanislovo bažnyčios klebonas kun. J. Maciejauskas. Jiems į talką stoji eilė Panevėžyje ir apylinkėje gyvenančių šviesuolių. Aktyvesnieji padėjėjai buvo Geigaitė - Putramantienė - Giedraitienė, K. Bižauskas, J. Balčikonis, M. Grigonis ir kt.

Nelengvas tai buvo darbas. Visos buv. švietimo įstaigų (gimnazijų, mokytojų seminarijos ir vidurinės mokyklos) patalpos buvo užimtos vokiečių kariuomenės. Tokią pat našta vilko ir kiti bent kiek pakenčiamesni pastatai. Be to, šitų buv. mokyklų inventorių (suolai, lentos, mokslo priemonės) buvo beveik visas sulaužytas ar karių išgrobta kurui. Tačiau lietuviškasis užsispyrimas bei pasiryžimas viską

nugalėjo. Šiaip taip buvo surasta pora tais laikais pakenčiamesnių namų — vieni Ramygalos gatvėje, kiti Sodų gatvėje ir štai 1915 m. rugsėjo m. Panevėžyje buvo atidaryta bene pirmoji Lietuvoje lietuviškoji gimnazija, pavadinta „Saulės“ draugijos gimnazija (tos pačios draugijos globą turėjo ir kitos Panevėžyje ir apylinkėje atidarytos įvairaus tipo mokyklos).

Jaunasis skaitytojai, jei Tu kartais nusiskundi kokiomis negerovėmis: trūksta Tau kokio vadovėlio, atrodo, kad suolas nepatogus, klėsė oras per tvankus, nesisielok! Žinok, kad Tavo pirmataikai didesnę dalį pamokų mokėsi iš užrašų (daugumai dalykų nebuvo jokių vadovėlių), suoluose sėdėdavo pakaitomis, apie sales ir kitas ištaigas jie tedišdavo tik pasvajoti...

Net pradžios mokyklose tuomet buvo įvestas privalomas vokiečių kalbos mokymas, o gimnazijose jis buvo smarkiai sustiprintas. Okupacinė švietimo vadovybė tam tikslui buvo paskyrusi visą kadrą vo-

Malda po pamokų.

Žodžiai ir gaida Vl. Paulausko.

mf

Prí-ímk mū-sų dé-kas, Pa-sau-lío Vai-
do-ne, Už su-teiktas ži-nias, už žodžiustie-
so-s, Sus-ti-prink mūs va-ti-ą, Vi-sa-ga-lis
Po-ne, Kad žengtumėm do-rai-s ta-kais prie švie-
so-s, Kad moksl-ą, iš-ei-tą per Ga-vo ma-
lo-ne, pa-šve-stumėm naudai brangios Lietu-vo-s.

Buv. „Saulės“ dr-
jos mišrios gimna-
zijos I namai iš
fronto Ramygalos
gatvėj Panevėžyje
(1915—1918 m.).

P. Blūmo foto.

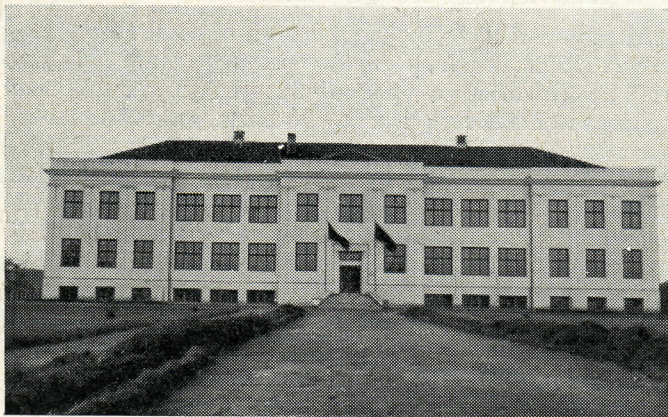
kiečių inspektorių (Schulleiterių) ir mokytojų, kurie su vokišku griežtumu (labai dažnai draskydami ausis ir apkumščiuodami) tą darbą prižiūrėjo ar varė. Buvo kišamasi net į tokius dalykus, kaip priešpamokinė ir popamokinė malda, kuri pabrėžtinai buvo pageidaujama kalbėti vokiškai. Norėdama to išvengti, gimnazijos vadovybė aiškinosi, kad, esą, mokyklos jau iš seno tam reikalui turinčios specialias maldas — giesmeles. O iš tikrųjų tokių giesmelių nebuvo. Tačiau, norint tатаi įrodyti, šio straipsnio autorius, buvęs tada tos gimnazijos dainavimo mokytojas, eksromptu parašė ir paskubomis išmokė čia matomą popamokinę maldą. Jos giedoti susirinkdavo mokiniai iš visų, keliuose namuose išmėtytų, klasių.

Ši giesmelė dar kelerius metus po karo, jau atstačius savąją valstybę, buvo giedama visose Panevėžio miesto vidurinėse ir pradžios mokyklose. Be to, kiek teko girdėti, dar ilgai ji buvusi giedama ir šiaip kitose Lietuvos miestų vidurinėse mokyklose. Pažymėtina, kad ypač entuziastingai buvo giedama giesmės pabaiga, akcentuojant žodžius „kad mokslą... pašvęstumėm naudai brangios Lietuvos!“

Mokiniai, norėdami pagerbti savo mokyklos steigėją kun. Stakauską, kelios dienos prieš 1916 m. kovo m. 19 d. (prieš Juozapines) paprašė mane parašyti pasveikinimą jo vardadienio proga. Tuo būdu sueiliauau kaip mokėdamas „Sauliečių maršo“ žodžius, sukomponavau tam maršui muziką ir išmokiau mokinius jį dainuoti. Vėliau priprašiau M. Grigonį parašyti tekstą būsimajam „Moksleivio maršui“, kurs jau seniai išspausdintas ir parduodamas knygynuose. 1924—1925 m. Grigonis „Panevėžio Balse“ jo tekstą pakeitė, labiau pritaikydamas jį jau laisvosios Lietuvos moksleivio ideologijai. Pastaroji dainelė moksleivių buvo labai pamėgta, ir jie kelis kartus ją dainavo, žygiuodami į iškylas, pritariami vokiečių kariško dūdų orkestro. Patiko ji ir vokiečiams, nes jau tada ji buvo orkestro griežiama vokiečių karių žygiuotėje. Be to, girdėjau, esą, vokiečiai kartais ją groją ir per radiją.

1918 m. rudenį pašlijo vokiečių karių drausmė. Dažnai per buv. Panevėžio gimnazijos inspektorių, Valstybės Tarybos narį K. Bižauską gaudama iš Vilniaus žinių ruošti galimiems laisvės žygiams, Panevėžio mokslo jaunuomenė, kaip ir visi krašto gyventojai, darė slaptus susirinkimus, pasitardavo dėl ateities planų, mokėsi paskubomis vartoti ginklą. Ir štai 1918 m. pabaigoje ir 1919 m. pradžioje, traukiantis vokiečiams ir užplūstant Lietuvą gaujoms bolševikų, daugelis Panevėžio gimnazijos moksleivių meta knygą ir eina Lietuvos keliu ginti jos nuo įsibrovėlių.

Ne vienas pasiaukojęs Panevėžio gimnazijos moksleivis padėjo net savo galvą kovų laukuose, o likę gyvi, pilni anų laikų entuziazmo ir dinamikos, šiandien atsidėję dirba tautos kūrybinį darbą. Jie savo ryžtingumu ir dinamika turi eiti pavyzdžiu ir šių dienų Lietuvos moksleivijai. Jei neklystu, tai ir „Mokslo Dienų“ redaktorius gali didžiuotis aktyviai dalyvavęs savanoriu kovose dėl Lietuvos nepriklausomybės. Todėl jis gyvai supranta moksleivio dvasią bei siekius, sugeba sėkmingai nurodinėti moksleivio veikiino gaires.

1935 m. pastatyti Panevėžio merg. gimnazijos rūmai.

P. Blūmo foto